

הלכות חל המועד סימן תקמח

כב באור הגולה

ש הנהגות סמכות
בשם האב"ד ור"י
הלוי ת משה שם
הדפוס שיעור סו
מקליל א סימני
דרכ עני כ"י ששן
שם כ"ד ב שש
דבר אסור רבי אלעזר
אסור רבי אשישיא
ג שם מיקרא ירב
כפא ד רבין וכן
דבס סטור ה שש
ו מיקרא רביןא שש
ז מיקרא רבין וסי
בר אבין שש
ח מיקרא שם שש
רבין דבין דאפמי
שמיצה קרובה היא
כ"י קרובה אח מה
בגול ט גב זח
מיקרא רביןא שש
ברבין * טור כש
פ"ק

(לט) ש"גש מתירין לרחץ אחר תפלת (מ) המנחה סמוך לתשבה: הנה ולדין דנהגים (יג) אסור רחיצה כל שלשים, (מא) אסור לרחץ, (מב) * דהא הרגל לא בשל ממנו רק גזרת שבעה, והוא הדין לענין כפוס במקום דנהגין אסור כבוי כל שלשים: לא יראש השנה ויום הכפורים תשיבי כרגלים לבטל האבלות: יב * נהג שעה אחת לפני הפסח, אותה שעה תשיבה בשבעה, ושמונה ימי הפסח תרי המשה עשר, ומשלים עליהם (עוד) חמשה עשר: יג בשעה אחת לפני עצרת השובה בשבעה, ועצרת. כיון שאם לא הקריב קרבנות עצרת בעצרת יש לו תשלומין כל שבעה חשוב בשבעה, תרי ארבעה עשר, ומשלים עליהם (עוד) ששה עשר, ויום שני של עצרת (מג) עולה למנין הששה עשר: יד בשעה אחת לפני ראש השנה בשלה ממנו גזרת שבעה מפני ראש השנה, וגזרת שלשים מבטל ממנו יום הכפורים, ומגלה בערב יום הכפורים, והוא הדין לקובר מתו בשלשה בתשרי (מד) שמגלה בערב יום הכפורים: טו השעה אחת לפני יום הכפורים בשלה ממנו גזרת שבעה מפני יום הכפורים, וגזרת שלשים מבטל ממנו החג, (מה) ומגלה בערב החג: טז השעה אחת לפני החג והחג תרי ארבעה עשר, (מו) ושמיני עצרת (מז) [יד] שבעה תרי עשרים ואחד יום, (מח) ויום שני של שמיני עצרת תרי עשרים ושנים, ומשלים עליהם שמונה: יז (מח) ישמע שמועה קרובה בשבת או כרגל ולמוצאי שבת ורגל נצטית רחוקה, (מט) דינו כדין שמע שמועה קרובה בשבת או כרגל, והרגל, אלא שבשבת ורגל נהג דברים שבצנעה: יח * שמע (נא) שמועה רחוקה בשבת או כרגל, אינו נהג בהם אפלו דברים שבצנעה, אלא למוצאי שבת או הרגל נהג שעה אחת רדיו: יט * שמע שמועה קרובה (ט) בשבת, שבת עולה ליום אחד, (נב) ולמחר קורע, והוי לה יום ששי שביעי

שערי השובה

[יג] אסור. עבאיט. וכן לקמן סי' תרוי וכמניא שם. וכן בשו"ת השואר
הן סימן לא שכתב על מ"ש השי"ך ב"י ד סימן שפא דבבילת כל גופו כצ"ל
לפא אסורא חוץ ל, ע"ש, ואף שקצת נראה פן מפשיטת לשון תרמי"א יש
לחזרה, וכן נהגו להקל בבבילה כצ"ל דב"י השי"ך: [יד] שבעה. עבאיט. וכן
בשו"ת בית המדרש סימן יא שמש"ב על ספר ש"ל ב"ה וסעלה שאינו עולה
אלא ליום אחד, וצ"ו ב"י ד סימן שצט כע"פ ב ג"ט"ו ושי"ך שם:

באור הלכה

שקרא נכר שהוא משום כבוד הרגל, מה שאין כן הקא: * דהא הרגל לא בטל וכו'. עין במשנה ב"ה דהמנהג להקל. ולפי זה מי שפסח לו מה בערב שבת והשבת הוא ערב הרגל, מותר לרחץ בערב שבת סמוך לתשבה בסנין לכבוד הרגל [וה"ד סימן רכו והעתיקו השי"ך ב"י ד סימן שצט וסי' א בעניניו]. וכן האלהי רבה שהשיג עליהם, דהא כתב שם בדברי משה דהמנהג בזה להחביר, וכן בפרי מגדים שמתפלל אס"ן, דאף דאנו מקלין בערב הרגל נוסף משום כבוד הרגל, אין ראיה מזה להקל גם בערב שבת מטעם זה ונאין ראיה מה דמקלין בשבת ליום שמיני בשבת לרחץ בערב שבת, דהתם כבר שלמו שבעת ימי אבלות, והצדד להקל רק בצנעו,

(יג) אסור וכו'. הנהגות סמכות, אכל המנהג להקל כמי"ש ב"י ד סימן שצט סי' ה, שי"ך ט"ו ב"ה והאחרונים. ועמ"א: (ז) שבעה. דוקא בבת קרב הרגל חשבין ש"ע לשבעה, אבל מה כרגל או בה"מ לא חשבין ש"ע רק ליום אחד, אחרונים, ודלא כרש"י ומ"ב, וצ"ע ב"י ד סימן עח ובספר בני חזקא ח"י ד סימן שצט ובחשובות ג"ש סימן יח: (ט) בשבת. כתב ה"ט דבמת באחד בשבת ותר יום שביעי שלו בשבת דאין להגא אסור

באור היטב

משינה ברורה
דהא אפטר לרחץ בלילה בעין, ובחל המועד מפר אף בחמין, דהא בטל ממנו גזרת שבעה: (לט) גש מתירין לרחץ וכו'. דוקא לרחץ⁴⁶, (מט) אכל שארי דיני אבלות, כגון ישיבת קרקע וקליצת מנעל, נהג עד שתחשף⁴⁶ [מ"א]: (כו) המנחה. משמע דצריך שיתפלל מנחה תחלה, דאז חל עליו קדשת הרגל [מ"א]. וכן בישיבות ונעקב שכתב, דמכל מקום בעוד היום גדול נהג דיני אבלות⁴⁷, אבל סמוך לתשבה שהיא ב"ה השמשות, ואפשר דאף בזמן תוספת יום טוב, אינו נהג. וכן פ"ח סימן רסא כתב דזמן קבלת שבת חל שמי שעות סמוך לערב⁴⁸: (מא) אסור לרחץ וכו'.

משינה ברורה

רוצה לומר, סמוך לתשבה, וכן בחל המועד אסור לרחץ עד תשלום שלשים, דיינו כמו הספרות: (מב) דהא הרגל לא בטל וכו'. ומכל מקום המנהג (ל) להקל בזה⁴⁹, כמו שכתב הרמ"א ב"י ד"ה דעה סימן שצט ע"פ ה. (לג) ויש מאחרונים שסוברין דאין להקל לרחץ בחמין רק בצנעו⁵⁰ ומכל מקום בחל המועד (לז) בנדאי יש לסמוך להקל. ובאפילו לדעת המקלח בסמין, (לג) הוא דוקא בערב יום טוב וכן בחל המועד משום כבוד הרגל, אבל אחר הרגל אסור ברחיצה וכבוי עד שלשים, שהרי הרגל לא בשל ממנו גזרת שלשים. וכן בהנהגות אמרי אבות⁵¹ ב"י ד"ה דעה סימן שצט: יג (מג) עולה למנין הששה עשר. אמרי דאנו בקיאין בהביעא דתקא, ועקר יום טוב אינו אלא יום אחד: יד (מד) שמגלה בערב יום הכפורים. והוא יום שביעי, ועולה לקאן ולקאן, וכנ"ל בסע"ף ה, וכל שכן דמותר רחיצה וכבוי. וכן לקמן בסמין תרו במגן אברהם סוף הסימן, דמצד שם לענין רחיצה שעה או שנים קודם תשבה ולא קודם, ובצנעו ששולם שבעה אפשר להקל אפילו קדם: טו (מה) ומגלה בערב החג. וכל שכן שפטר רחיצה וכבוי, דאסורן עד שלשים אינו אלא מנהגא, וזמן הגלות והשאר הוא כמבאר בסע"ף ח בהג"ה: טז (מו) ושמיני עצרת שבעה⁵². והוא חשבו רגל בפני עצמו⁵³ ונטול עליו שבעה ימים, ואף דשמיני עצרת גופא אין לו משלומין לקרבנותיו כמו עצרת בסע"ף יג, (לג) מכל מקום כיון דהוקשו כל המועדים בזה להרדיו, מדכתוב אחר כל המועדים "אלה מועדי ה'", על כן דין אחד להם: (מז) ויום שני של שמיני עצרת וכו'. ורצה לומר, אף בחוצה לארץ שעושין שני ימים, נחשב יום שני לענין שלשים כשאר ימות החול, שלא יהיה צריך אחר כך להוסיף עוד רק שמונה ימים: יז (מח) שמע שמועה קרובה. הנהגות, שהוא חוץ שלשים שמת קרובו: (מט) דינו כדין וכו'. כיון שלא היה יכול להגא אבלות בשעה ששמע⁵⁴, לא חל עליו אבלות כלל: (נ) אחר השבת ורגל. ואינו נהג אלא שעה אחת⁵⁵ במוצאי שבת ורגל: יח (נא) שמועה רחוקה. דהנהגות אחר שלשים יום, דבאיחא ב"י ד"ה דעה סימן חב ע"פ א: יט (נב) ולמחר קורע. לאו דוקא, (לג) ורצה לומר במוצאי שבת.

שער הציון

(מט) ובאלה נכה הביא בשם האב"ד מקל גם בשאר דיני אבלות מן הפסחה ומעלה: (ל) שי"ך ב"י ד"ה דעה שם ופג"א אברהם בענינו: (לג) אלהי נכה: (לז) הנהגות דלדעת אלהי נכה ב"י ד"ה גם בחל המועד יש להחמיר, מכל מקום לעניות דעתי נראה להקל אחר שכל האחרונים מקלין. ומה שהעמקתי דעתו לענין ערב יום טוב, משום דכלאו הכי הרבה ראשונים סבירא להו דאסור רחיצה הוא עד הפלילה, ומכל מקום אף בזה ה"רצה להקל אין לקחות ב"י: (לג) השי"ך שם, והעמיקו הת"א אדם ושא: (לג) בית יוסף וכו': (לג) דרך יחסיים:

שער הציון
(מט) ובאלה נכה הביא בשם האב"ד מקל גם בשאר דיני אבלות מן הפסחה ומעלה: (ל) שי"ך ב"י ד"ה דעה שם ופג"א אברהם בענינו: (לג) אלהי נכה: (לז) הנהגות דלדעת אלהי נכה ב"י ד"ה גם בחל המועד יש להחמיר, מכל מקום לעניות דעתי נראה להקל אחר שכל האחרונים מקלין. ומה שהעמקתי דעתו לענין ערב יום טוב, משום דכלאו הכי הרבה ראשונים סבירא להו דאסור רחיצה הוא עד הפלילה, ומכל מקום אף בזה ה"רצה להקל אין לקחות ב"י: (לג) השי"ך שם, והעמיקו הת"א אדם ושא: (לג) בית יוסף וכו': (לג) דרך יחסיים:

הלכות חל המועד סימן תקמח תקמח

לאבלות: כ' אם עשרה ימים אחר הקד ששמע שמת לו מת בערב הקד, אף-על-פי שאם נמנה שעה אחת לפני הקד שבקעה, ושבעת ימי הקד יום שמיני-צבעת עשרים ואחד ועשרה ימים אחרים הרי שלשים ואחד, אין לזה דין שמועה רחוקה אלא דין שמועה קרובה. (ג) שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבלות קדם לו כלל, וכל-שכן למי שלא היה יודע שמת לו מת:

כ רבנו יצחק שני
כח בשם בעל הפארז
וכי טוב תוקעין
ספור היום האם

הלכות תשעה באב ושאר תעניות

תקמט להתענות בתשעה באב ושאר תעניות, ובו כ' סעיפים:

א בריקא ראשי תשעה א (א) *תיכיים להתענות בתשעה באב וכי"ז בתמוז (ב) (ג) ובג' בתשרי ובשנה בטבת (ד) מפני

באר היטב

בדברים שבענינה רק בשחרית בהגן הספה, וע"כ שרי במנהג לקרותו לספר-תורת. עוד ספקי שם, באם יום השביעי בשבת, ה"גים קצת בעלי-בתיים לישב על הארץ כלילה שעה א', והוא טעות גמור, אלא-אם-כן שפע שמועה רחוקה בשבת שאז נוהג אבלות שעה אחת כלילה, ולא כב"ת, עין י"ד סימן חב ט"ק ד משי"ש:

שערי תשובה

(א) ובג'. עב"ט ט"ש בשם הפ"ו. עין באר שבראשית"ף מסיק לחתור מין שאינו ביום שארע בו, ע"ש:

(א) ובג'. ואיתא בב"י בשם ר"ד דבר"ה נהג גדולה נדחה מפניו על יום חל, ולפי"ז היה נראה דאם יש מילה קצת דאין בעל-בית מתענה עד הלילה כמו בט"ב שחל בשבת ונדחה ליום א'; אבל יש לחלק, והנה נראה לכל הדעה דמתענה דאנו רואים שעקר התענית של ט"ב חל בשבת אלא שנדחה ע"כ נשתנה דינו, משא"כ בע"ז דפעם הראשון נדחה ונדרו להתענות ביום ג' לעולם, חל הסוגיה לעולם בשנה ואין נראה לנו הדומה, ט"ו. וכ"כ מפני דאמרין בפ"ק דמגלה רבי נטע וכו' ובק"ש לצקר ט"ב וכו' הואיל ואדתי וכו', ואם איתא דצ"א השוב נדחה א"כ רבי מעקרא איך לא צקר צ"ג, אלא ע"כ לו מר והתם מעקרא כ"ך קבלי עליהו לעשותו לעולם מיום שנהג בו מש"ש ולא חשיב נדחה, עין י"ד אהרן. מי ששעה ואכל פהם והענה בהרב, מהר"ל: (ג) מ"ג. כ"ד

משנה ברורה

ואם שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל, שכת עולה לו ליום אחד ויום-טוב מבטל גזירת שבועה (אחרונים). כתב הפרי-מנחה: קדיש יש לו מר, דאין הרגל מבטל, והש לו דין שבועה ושלשים* אפלו נהג שעה אחת לפני הרגל, עין שם: כ' (ג) שאין הרגל עולה וכו'. ומכל מקום יולדת (ט) שמת לה מת שתיבת להתאבל עליה, והוא הדין שאר חוליה, ואי אפשר לטן להתאבל מחמת מלישותו, כיון שהם נדעו מזה אף מחמת אנס אי אפשר לטן לנהג אבלות, והרגל פגע בתוך שבועה, בטל מקו גזירת שבועה, והוא הדין לעונן שלשים, ונתר דינו הפרטים השכיחים לעונן זה מבאר הכל ביונה-דעה סימן טע"ט, עין שם:

באר הגולה

עין שם, וכן בתקמת-אדם נוטה להחמיר בזה ונפשוט דלפי זה אפלו אם חל יום שביעי שחל בשבת ערב הרגל יהיה גס"פן אסור לרחץ בערב-שבת, וכן כתב בתקמת-אדם שם. אמנם בדרך-החיים בהלכות אבלות וכן גודע ביהודה שנתראה קמא חלק יונה-דעה סימן צט העתיקו דברי תרומת-הקדש להלכה (אע"פ קצת קשה דאחר עצמו למה שפכת בגויל מרכבה ליונה דעה, ששם פרץ דברי הרמ"א דאינו סמיר רק בצומן וקדעת האליה רבה). הוצא מקל זה, הרעה לסמוך להקל כדאי אין מוחין בזה, אחרי שהש"ך יסגור-אבריהם ודרך-החיים העתיקו דברי תרומת-הקדש להלכה, והשנת האליה רבה הוא רק מפנהא, שכתב שם הדרכי-טושה הנהגין להחמיר:

א (א) תיכיים להתענות וכו'. והוא מדברי הגביאים, שדכתוב בקרא (זכריה ח) 'צום הקביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו'', ואמר ח"ו: 'צום הקביעי זה שבועה-עשר בתמוז, שהוא בתחילת רביעי למנין התענית, וצום החמישי זה שבועה-עשר בתחילת רביעי למנין השביעי זה צום גדליה שהוא בתחילת השביעי, וצום העשירי זה עשרה בשבת שהוא בתחילת העשירי, וכל אלו הימים פל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שארעו בהם, (ב) כ"ד לעונן הלבבות לפקח על דרכי השוהב(4), ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה

* תיכיים להתענות וכו'. כתב הריטב"א בסוף פניני: סמן שחל אחד בתשעה צומות בחוץ ימי שבת לבו, מספר לי שהוא חב להתענות בהם(5), דאף-על-גב דיתירגל ושמחה שלו היא ואין אבלות חרשה חלה בהם, ואין שמחה אלא באבילה דאמרין גבי רגלים וגבי פורים, מפל מקום כיון רגל שלו רגל יחיד ותרפצן ומעלות אלו הם הנביאים, אפי' אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן(6); ועוד, דהיה מקרא מלא דבר המנוב "אם לא אצלה את ירושלים על ראש שמתתי", ער כאן לשונו. ואין סתירה מזה להא המבאר בסימן חקט דבעל-בית מתענה ואינו משלים אף רגם הוא רק יום טוב של יחיד, והם השעם משום הנדחה (אבל מפל מקום ראה מדברי הריטב"א אלו למסקנת הבית-יוסף דכאנו נדחה מתב' למשלים. ונפקין מדברי הריטב"א אלו דסבירא לה רצום גדליה אינו נקרא סמדי בשם נדחה, וסבירא הפ"ו, ודלא בהראשית"ף שהובא בשערי-תשובה:

כמעשינו עמה עד שגזרם להם ולנו אותן הצרות, שבוזרון הדברים אלו נשוב להטיב, כמו שנאמר 'יחיהו את עונם ואת עון אבתם וגו''. (ג) ולכן ח"כ כל איש לשום אל לבו באותן הימים ולשפוש במעשיו ולשוב בקו(7), כי אין העקר הפענית, כמו שכתוב באנשי ניונה 'יבא ה' את מצשיהם', ואמר ח"ו: 'את שקם ואת פעניתם' לא נאמר, אלא 'את מצשיהם', ואין הפענית אלא הנהגה לתשובה. (ג) לכן איתם האנשים שפושם מתענים הולכים בטייל ובדברים בטלים, הפשוט הטפל והנחיה העקר, ומכל מקום אין לפטר את עצמו בתשובה בלבד, כי ימים אלו הם מצות עשה מדברי הגביאים להתענות בהם, וכמו שכתבנו למעלה: (ב) מפני דברים הרעים וכו'. פי בשבועה-עשר בתמוז ארעו בו חמש צרות: בו נשפדו הלוואות כשינדר משה מן הקד, כמפרש בתורה(8), ובטל התמיד עוד מלקריב בבית הראשון, והקעה העיר כתרפן בית שני(9), ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה(10), והעמר צלם בתיכל(11). ובתשעה באב היה בו חרפן הגדול, שנחרב בו הבית הראשון וגם השני, ובנה היים נגזר על אבותינו שבמקדש שלא יבנו ויבנו, ויהיה ציר גדולה ויבנה שמה, והיה פה אלפים ורובבות מישראל ונפלו כלם בידי העכו"מ ונהרגו כלם, והיתה צרה גדולה כמו חרפן בית-המקדש, ובו ביום המוכן לפרענות חרש טורנוסורופוס הרשע את התיכל ואת כביביו, לקיים מה שנאמר 'ביון שדה תחרש'. ויום שלשה בתשרי בו נהרג גדליה בן אחיקם(12), שמונהו

שער הציון

(ב) תשובת שבת-עקב חלק א סימן ח, וכן חסדים כישועות-עקב להקל, ודלא כנהר-שלום שכתמיד בזה. אחר-כך מצאתי ביונה-דעה סימן טעו בפתח תשובה סעיד-קטן ג בשם החתם-סופר, משמע גס"פן שדעתו להקל דבכתבי גותא הרגל מפסיקו: (ב) במכיים: (ג) אחרונים: (א) חיי-אדם:

תְּלֻבוֹת הַל הַמוֹעֵד סִימָן תַּקְמָת תַּקְמָט

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

וְיָשׁ לוֹ דִין שְׁבָעָה וְשָׁלֹשִׁים⁶⁶.

56) בּוֹנֵנוּ לְמָה שֶׁכָּתוּב לְעִיל (סי' קלב בקונטרס נואמר קדישין), שבמקום שרק אחד מהחייבים אומר קדיש יתוב, לא מתבטל ממנו לענין זה דין שבעה או שלושים ברגל, והוא קורם לזכות באמירת הקדיש לפני החייבים האחרים [חוץ ממי שיש לו יארציט באותו יום על אביו או אמו שקדם לו באמירת אחד מן הקדישים בסוף התפילה, ובטעם הדבר ראה מה שכתבנו שם].

שיש נוחגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, וכשיעור זה נותן לעניים בערב, וראה עוד מה שכתבנו שם בענין זה. עוד על הנהגת המתעבה ביום התענית, ראה מה שכתב השו"ע לקמן (סי' תקסח סי"ב) ובמשנ"ב שם (סי' א).

[משנ"ב ס"ק ב]

כְּעֶנְדֵי מִשָּׁה מִן הַסֵּר, כְּמִפְנֵי בְּתוּחָהּ⁶⁷ וכו', [הַקְּדָעָה הַעֲדִיר בְּהַרְבֵּן בֵּית שְׁנַיִם, וְשָׂרָף אֶפְסוֹסְטֵמוֹס הַרְשָׁע אֶת הַתּוּחָהּ⁶⁸, וְהַעֲמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל⁶⁹], וכו', יוֹם שְׁלֹשָׁה בְּתַשְׁרֵי בִּי נִהְרֵי גְדֻלָּהּ בֵּן אֶחָיִקָם⁷⁰.

3) מִנְעֵשָׂה שְׁבִירַת הַלּוּחוֹת בְּרַדַּת מִשָּׁה מִהָהָר מְפֹרָשׁ בְּתוֹרָה בְּסֹפֶר שְׁמוֹת פְּלִיב פֶּסוּקִים טו-יט, בְּלֹא שִׁמְצוּיִן הַתְּאָרִיךְ שֶׁבּוֹ אֵרַע הַדָּבָר, אֲבָן רִשִׁי בְּבִיאורו לְחֹמֶשׁ (שם א) כּוֹתֵב שְׁלֹפֵי הַחֶשְׁבֹן יוֹצֵא שֶׁהִיָּה זֶה בִּי"ז בְּתַמּוּחַ.

סִימָן תַּקְמָט

הַתְּעַנּוֹת אַרְבָּעָה צוּמוֹת

[משנ"ב ס"ק א]

כְּדִי לְעוֹרֵר הַתְּלֻבוֹת לְפָנֶיךָ עַל בְּרַכֵּי הַתְּשׁוּבָה⁷¹ וכו', וְלִפְשָׁשׁ בְּמַעֲשֵׂי וְלָשׁוּב בְּקֶדֶן⁷².

4) אִךְ בְּחֹרֶבֶן בֵּית רֵאשׁוֹן, כְּתוּב בְּגַמִּי (תענית כח, ב) שֶׁהֶעִיר הַדּוּבְקָעָה בְּטִי בְּתַמּוּחַ, וּכְמִבּוּאָר בְּשׁוּרֵעַ לְהִלֵּךְ (סי"ב). אַמְנָם, הַתּוֹסִי' (ראש השנה יח, ב ד"ה זה תשעה בתמוז) הַתְּפֹאֶרֶת יִשְׂרָאֵל (תענית פ"ד מ"ח) הִבְיָאוּ שֶׁהִירֹשְׁלָמִי חוֹלֵק עַל הַבְּבִלִי, וְסוּבֵר שֶׁבִשְׁנֵי הַחֹרְבָנוֹת הַדּוּבְקָעָה הֶעִיר בִּי"ז בְּתַמּוּחַ, וְמָה שֶׁכָּתוּב בְּפֶסוּק (הַמּוּבָא בְּשׁוּרֵעַ שֶׁם) שֶׁבִּבְיַת רֵאשׁוֹן הִיָּה זֶה בְּטִי בְּתַמּוּחַ, טַעַם הִיָּתָה לָהֶם בְּחֶשְׁבוֹנָם מַחְמַת הַצְּרוּת, וְלֹא רָצָה הַמֶּקְרָא לְשַׁנּוֹת מִמָּה שֶׁחֲשַׁבּוּ.

5) בְּרַעֲבִי (תענית שם) מְבֹאָר שֶׁאֶפְסוֹסְטֵמוֹס הִיָּד מְשַׁרֵּי הַיּוֹתוּם, וְהִיָּה חַי בּוֹמֵן בֵּית שְׁנַיִ.

6) וְלִגְבֵי מִי הַעֲמִיד צֶלֶם זֶה, הִבְיָא רִשִׁי (תענית כו, ב ד"ה וְהַעֲמִיד) תְּרוּגוֹם יְרוּשָׁלַיִם עַל פֶּרֶק סוֹ בִישְׁעִיהוּ, שֶׁמִּנְעֵשָׂה הַעֲמִיד צֶלֶם זֶה. וְהַרְעִיב (שם) מְבִיא, שֶׁנֶּחְלַקוּ דְבַר אִמּוּרָאִים בִּירוּשָׁלַיִם (תענית פ"ד ה"ה), שֶׁיֵּשׁ הַסּוּבֵר שֶׁמִּנְעֵשָׂה הַעֲמִידוֹ בּוֹמֵן הַבֵּית הַרֵאשׁוֹן, וְיֵשׁ הַסּוּבֵר אֶפְסוֹסְטֵמוֹס הַעֲמִידוֹ בּוֹמֵן הַבֵּית הַשְּׁנַיִ.

1) מָה שֶׁכָּתוּב שֶׁאֵין תִּקְנַת הַתְּעַנּוֹת אֵלָא לְהַכִּין הַלְּבָבוֹת לְתַשׁוּבָה, מְקוּרָא מְדַבְּרֵי הַרְמְבִיט [ראה שעה"צ ס"ק א]. אֲבָן, דַּעַת הַרְמְבִיטֵיָא (מגילה ה, א) שֶׁרַק תְּעַנֵּת אִסְתֵּר נִתְקָה לְתַשׁוּבָה וְלֹא שָׂאָר אַרְבַּע הַתְּעַנּוֹת, וְכֵן מִשְׁמַע מְדַבְּרֵי הַר"ן (תענית ט, א ברפי הרי"ף) שֶׁכָּתוּב שֶׁאַרְבַּע הַתְּעַנּוֹת נִתְקְנוּ לְאָבֵל עַל הַצְּרוּת שֶׁאַרְעוּ בָהֶן, וְמִטַּעַם זֶה לֹא תִיקְנוּ תְּפִילַת מַעֲלָה בְּצוּמוֹת הַלָּלוּ כְּמוֹ בְּתַעַנּוֹת אַחֲרוֹת שֶׁנִּזְרָחוּ עַל הַצִּיּוּר מוֹשֵׁם דְרַכֵּי הַתְּשׁוּבָה, וְנִבְחַדְדוּשִׁי מִרְן רִי"ז הִלְדִי עַל הַרְמְבִיט (הַלְּכוֹת תְּעַנּוֹת) כְּתוּב שֶׁבְּתַשְׁעָה בָּאָב יֵשׁ שְׁנֵי דַיִנִים, דִּין תְּעַנֵּת הִיָּן אֲבִילוֹת. וְרָאָה בְּמִשְׁנֵיב לְקַמֵּן (סי' תַּקְנֵן סִיָּק ה') שֶׁכָּתוּב שֶׁמֵאֲבִילוֹת אֵת הַקְּטָנִים שֶׁאֵינֶם צְמִיִם רַק לְחֵם וְיָמִים וְלֹא מִיָּנִי מַעֲדוּבִים, כִּדִּי שִׁיתְּאֲבִלוּ עִם הַצִּיּוּר, וְמִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ בְּתַעַנּוֹת גַּם עֵינֵן שֶׁל אֲבִילוֹת.

7) יוֹם הַרִיגַת גְּדַלְיָה בֶן אַחִיקָם, כְּתוּב הַבִּיבִי בְּשֵׁם רַבִּינוּ יִרְחֵם הִיָּה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, אֵלָא שֶׁדָּחַו אֵת הַתְּעַנּוֹת לְיוֹם ג' בְּתַשְׁרֵי. וְכַתֵּב הַסִּטוּ, שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁצוּם גְּדַלְיָה אֵינוֹ שָׁבוּ נַחֲרָג, אֵינוֹ נִחְשָׁב לְצוּם 'נְדַח' [שְׁדִינֵי שֶׁאֵם יֵשׁ בּוֹ מִלְּהָ, אֵינִן בַּעַל הַבְּרִית צָרִיךְ לְהַשְׁלִים הַתְּעַנּוֹת], אֵלָא שְׁלֹשָׁה בְּתַשְׁרֵי הוּא עֵיקַר זְמַנּוֹ וְלֹכֵן בַּעַל הַבְּרִית חַיִּיב לְהַשְׁלִים תְּעַנּוֹתוֹ. מֵאִידֶךָ, הַשְּׁעָרִי תַשׁוּבָה (סי' א) הִבְיָא שְׁדַעַת הַרֵאשׁ יוֹסֵף שֶׁנֶּחְשָׁב לְצוּם נְדַחָה, כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ בְּיוֹם שֶׁאֵירַע בּוֹ, וּמְדַבְּרֵי הַבִּיבִי'ל (ד"ה חִיבִים לְהַתְּעַנּוֹת) נִרְאָה שֶׁמִּצַּד כַּדַּעַת הַסִּטוּ.

וְהַטַּעַם שֶׁאֵינִן תְּכַלִּת הַתְּעַנּוֹת לְהַתְּאָבֵל עַל שֶׁאֵירַע בְּעֵבֶר וְלִדְעוֹת הַסּוּבֹרוֹת כֵּן, כְּתוּב הַשְּׁלִיָּה (מַסְכַּת תְּעַנֵּת אֹת ע-ע,א), וְהוּבָאוּ מִקְצַת מְדַבְּרֵי בְּמַחְצֵי'ס סִיָּק א) שֶׁדָּאִי שֶׁאֵינִן תוֹעֵלֶת בְּהַתְּאָבֵלוֹת וְבַעֲזֵר כְּשֶׁלְּעַצְמָם, שֶׁהָרִי כָל הַנְּבִיאִים וְחַכְמֵי אֲמַתָּה גַּם חַכְמֵי הָאֻמוֹת מֵאֲרִיכִים בְּמַעֲלַת קְבִלַת הַיְסוּרִיךְ בְּאַהֲבָה, וְשֶׁהַצַּעַר עַל הָעֵבֶר הוּא פוֹעֵל הַבֵּל, וְגַם יָדוּעַ בִּי הַעֲצוּבֹת מִפְּרִיעָה לְהַשְׁכִּיל הָאָדָם, וְלֹכֵן אֵינִן הַנּוּבָאוּ שׁוֹרָה אֵלָא מִתּוֹךְ שֶׁמַּחָה. אֵלָא הָדָא שֶׁתְּכַלִּית תִּקְנַת חו"ל לְהַתְּאָבֵל עַל חוֹרֶבֶן יְרוּשָׁלַיִם, אֵינָה אֵלָא שֶׁמִּתּוֹךְ כֵּךְ נִתְּבוּנֵן שֶׁכָּל הַחוֹרֶבֶן נִגְרַם כְּתוּצָה מַעֲזוּבוֹתֵינוּ, וְעַל יָדֵי כֵךְ נִתְּעוֹרֵר לְפַשְׁשׁ בְּמַעֲשֵׂינֵינוּ וּלְשׁוּב בְּתַשׁוּבָה.

8) אַמְנָם, הַכֵּף הַחַיִּים (סי' ה') כְּתוּב שֶׁשְׁפֹטוֹת לְשׁוֹן הַגְּמִי וְהַרְמְבִיטִים הִיָּה שְׁגַדְלִיָּה נִרְחָג בְּשֶׁלֶשָׁה בְּתַשְׁרֵי, וְשִׁכֵּן כְּתוּב בְּשַׁעַר הַכּוֹנְנוֹת (דף צב), וְלֹכֵן מִסְקִנָּתוֹ שֶׁבַּעַל בְּרִית חַיִּיב לְהַשְׁלִים תְּעַנּוֹתוֹ.

ובשו"ת חתם סופר (א"ח סי' רח) הוסיף להוכיח כדעת הרמב"ם, שאם לא שזו תכלית התעניות, מנין ידעו הנביאים לחדש דבר שלא מצאנו כמותו בתורה, לקבוע ימי צער לזכר דברים שקרו. אולם אם תכלית התעניות היא התשובה, אין זה קשה כלל, שהרי כבר מצאנו כיוצא בזה בתורה, ביום הכפורים שהיונו יום תשובה והתורה צייתה להתענות בו.

9) וְהִיָּה לְדֵי חִיבִים לְהַתְּעַנּוֹת [מִפְּשָׁד לִי שְׁהוּא תִּיב לְהַתְּעַנּוֹת פֶּסֶם⁷³] וכו', אִמֵּי אֶלְלוֹת דְּנַפְשֵׁי יְחִי נִגְלָ דְּנַפְשָׁן⁷⁴.

8) וְלִעֲנֵן בַּעַל בְּרִית כְּשֶׁחָלָה הַמִּילָה בְּאַרְבַּע הַתְּעַנּוֹת אוּ בְּתַעַנֵּת שְׁמֹרוֹ הַצִּיּוּר, הָאֵם חַיִּיב לְהַשְׁלִים תְּעַנּוֹתוֹ, רָאָה בְּשׁוּרֵעַ לְקַמֵּן (סי' תַּקְנֵן ט"ט) וּבְמִשְׁנֵיב שֶׁם (סי' ק לה). וְלִעֲנֵן אֲבִילוֹת בְּסַעֲרוֹת מִצוּהַ בְּתַעַנֵּת צִיּוּר, רָאָה מִשְׁנֵיב לְקַמֵּן (סי' תַּקְנֵן ט"ק ב).

וגם מה שנהגו לומר בימי התעניות [חוץ מתשעה באב שנקרא מועד] יחידים וטלחות, כתב החתם סופר (שם) שהוא מחמת שימים אלו הם ימי תשובה. ומטעם זה כתב הערוך השלחן (סי' תקסו ס"א) שנהגו לקרות בתעניות בהפטרָה במנחה 'דרשו ה' בהמצאו', כדי להזכיר לעשות תשובה. וכעין זה כתב השער'ם מצוינים בהלכה (סי' קבא סי' ב) והוסיף, שזה גם הטעם לקריאת 'יחלי' וזקת הציבור את ה'יג מידות בשעת הקריאה.

9) וְכַשְׁחָל אַחַד מִשְׁבַּעַת יְמֵי הַמְּשִׁתָּה בְּתַעַנֵּת שְׁמִדְחִית, הִבְיָא בְּשַׁעַר צֶלֶם לְקַמֵּן (סי' תַּקְנֵן ט"ק לד) מִחֻלּוֹקֶת הָאֵם צָרִיךְ הַהֲתַן לְהַתְּעַנּוֹת וּלְהַשְׁלִים תְּעַנּוֹתוֹ, וְצִוִּיד שֶׁאֵינוֹ מַחֲיִב לְהַשְׁלִים, כִּיּוֹן הַמְּשִׁךְ בְּמִילוּאִים עֲמוּד 6

2) והמנהג לתת צדקה בתפילה מנחה בתענית, ביאר לקמן (סי' תקסו סי' יב) שהוא משום שיאגרא דתעניתא צדקתא' והוסיף,

מילואים הלכות הל המועד סימן תקמח תקמט המשך מעמוד 44

טז) את דעת הגרי"א (שם ביאור הגרי"א סי'ב) שבשאר צומות [חוץ מתשעה באב] אפילו כשאנינו נרחים, אין בעל ברית וכן חתן ביום חופתו צריכים להתענות כלל, וכתב על כך השע"צ (שם) שהאחרונים בסימן תקנט הסכימו שבתענית שאינה דחידה אין להקל. והוסיף, שמדברי הריטב"א המובאים כאן, שלא אתו רגל דחידה ודוד לאכלות דרבים, מוכח גם כן שלא כדעת הגרי"א. אך סיים השע"צ, שבארבעת הצומות כשהם רחויים, לכאורה יש להקל לבעל ברית ולחתן ביום חופתו כדעת הגרי"א, ולענין תענית אסתר יתכן שיש להקל אפילו כשאנינו נרחים, כיון שאינה חובה כל כך כמו שאר ארבעת הצומות, ועל כל פנים לאכול אחר מנחה לכאורה יש להקל.

שכל שבעת ימי המשתה נחשבים כרגל שלו [וכן משמע מדברי הריטב"א המובאים כאן], אמנם בביה"ל שם (סי' ד"ה ונדחה) סתם כדעות שבעת ימי המשתה אינם נחשבים כרגל לענין זה. ובשו"ת שבט הלה (ח"ו סי' ע א ג) כתב, שסוגיא דעלמא כדעית שמחמירת בזה, וכדברי הביה"ל.

ולענין חתן ביום חופתו האם צריך לצום בארבע התעניות, כתב במש"ב לקמן (שם סי' לה) שצריך להתענות ולהשלים התענית בכל ארבעת הצומות כשאנינו רחויים, וכן בסתם תענית ציבור. אכן בארבעת הצומות כשהם רחויים, הביא בשע"צ לקמן (סי' תרפ"ט) סק

הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ המשך מעמוד כג

מינקת לצום אם אין מרגישה חולשה מיוחדת [ובאם תגיע למצב שמותרת לאכול, תאכל].

ולמעשה, לגבי מעוברת, דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רס"א) שבצום י"ז בתמוז שהימים חמים, שלא תתחיל לצום, ואינה צריכה לחוש למנהג לצום גם כשאין לה צער הרבה, משום שבומנינו הן הלשות. וכן מובא בספר הליכות שלמה (בין המצרים פט"ז סי' א) ואחרות הלכה הע' 2) שהגרש"ז איערבך היה רגיל להורות לשואלים [אודות צום תשעה באב] שמעיקר הדין מעוברת חייבת לצום כשאנינו מרגשת חולשה, אך היה מוסיף, שבומנינו נהגו המורים בארץ ישראל להקל למעוברת שלא להתענות אפילו בתשעה באב, מפני מג האויר הקשה וחולשת הדורות [ומשמע שהיקל דוקא בצום תשעה באב וי"ז בתמוז שאז הימים חמים].

ולגבי מינקת, דעת הגרי"א קרליץ (שם עמ' רנ"ג) שבומנינו שקרוב הדבר שאם לא תשתה לא יהיה לה חלב לתינוק, אין צריכה להחמיר להתענות [ואפילו בתשעה באב]. וכן דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה שב דבר הלכה סי' ה-ו) שכל שיש חשש שיתמעט לה החלב עקב הצום, או שמבחינה שיש בחלב איזה שינוי, תשתה מיד, ואפילו אם אפשר להאכיל את התינוק בתחליף חלב, כיון שעיקר מחונו הוא חלב אם. וכענין זה כתב הדעת תורה לענין מיניקה, שאף כשאין מרגישה כל צער או חולשה, אך התינוק מצטער שאין לו מה לזנוק, שלא תצום. ולמעשה, היה הגרש"ז איערבך מורה (הליכות שלמה שם אחרות הלכה הע' 7) שבומנינו שבודרך כלל התענית גורמת חולשה או תופעות אחרות שמחמתן מינקת אינה צריכה לצום [וראה הע' הבאה], ולכן בחודשים הראשונים שלאחר הלידה לא תחמיר להתענות [ובתשובה לשואל אודות מינקת שעברו תשעה חודשים מהלידה, הורה שיתן שכבר עבר זמן רב מהלידה וגם אינה חששת לחולשה מיוחדת, תתענה].

ומעוברת או מינקת שפטורה מעיקר הדין אלא שנהגת להחמיר כשאנינו מצטער הרבה [וכמו שכתוב ברמ"א], ובאם תתעסק בצורכי הבית תבא לידי צער הרבה, דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שם עמ' רס) שיש לה להחמיק בצורכי הבית ולא להתענות.

10) ומיר כשיש איזה שהוא שינוי בהרגשתו, דעת הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה שם דבר הלכה אות ב ו-ה) שאפילו בתשעה באב צריכות לאכול ולשתות כפי הצורך. כמו כן מעוברת שמקויה, דעת הגרי"א קרליץ (חוט שני שם) שדינה כחולה ומותרת לה לאכול אפילו בתשעה באב וכל שכן בשאר תעניות [אבל אם יש לה רק בהילות, תתענה ככל אדם].

וכשיש חשש שהצום יביא לידי הלידה, נקט הגרש"ז איערבך (נשמת

ומי נחשב הולך שפטור מלהתענות, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקנ"ט) סק ט"א) לענין חולה בתשעה באב.

וחולה שיכול להתענות תענית שעות ולא יזיק לו כלום, האם מחויב הוא להתענות כל זמן שלא מוזק לו, כתב בשו"ת אבני נור (אוי"ח סי' תקנ"ז) וכן הביא בספר מועדים חמנים (ח"ה סי' של"ה) בשם הגרי"ז בשם הגרי"ח, שאין צריך לצום כלל, כיון שעל חולה לא גזרו כלל לצום. ומחמת סכרא זו הורה הגרש"ז איערבך (נשמת אברהם מהדו"כ ח"ד סי' תקנ"ג) לענין אשה שנדרה שתצום את כל הצומות, ולעת זקנותה לא יכלה להמשיך לצום, שאינה צריכה להתיר את נדרה, כיון שברור שכונתה היתה רק שלא להקל בתעניות, אבל לא היתה כונתה שתצום גם כשהיא ודאי פטורה, וכיון שחז"ל לא גזרו על החלשים, אין מצבה בעת כלול בנדר שנדרה. וראה לקמן (סי' תקנ"ט) סק ט"ז) שהבאנו דעות חלוקות בזה לענין תשעה באב.

7) מקור דבריו מהד"י ארם [ראה שע"צ (סי' ג)], אמנם לכי חולה בתשעה באב, כתב לקמן (סי' תקנ"ט) שדולה שאין בו סכנה אין כדאי שיחמיר.

[שע"צ סי' ג]

צבורות ומיניקות שפצטערת הרבה בס"ן אסורות להצטנות.

8) אכן מעוברת שמצטערת אך לא הרבה, כתב בשו"ת דברי יציב (ארח"י סי' רלא אות ב ד"ה ובלשון הרמ"א) שאין לבעיתן מנהג ידוע, שכן ממה שכתב הרמ"א בתחילת דבריו שאם מצטערת הרבה אין מוענות, יש לדייק שכשאין מצטערת הרבה יכולות לצום, וממה שכתב בהמשך דבריו שכשאין מצטערת נהגו להחמיר, יש לדייק שכשמצטערת קצת אין מנהג להחמיר, ומכאן שכבאלו נשים אין מנהג לצום אך גם אין איסור לצום. והוסיף, שכן מדויק בדברי הערוך השלחן [ראה הלכות ומנהגי בין המצרים (פ"ב הע' 8) שדיוק כן מפורקים נוספים].

[מש"ב סי' ה]

אָלָא שְׁנַהֲגוּ לְהַחְמִיר⁹⁾ וכו', נִרְאֶה דְּאֵין לָהֶם לְהַחְמִיר¹⁰⁾ וכו', בֵּן קָפִי מַה שְׁצָרִיק¹¹⁾ וכו', שְׂאֵין מְחַבְּרִין לְתַנְקָם אֶפְלוּ בֵּן י"ב שְׁנָה¹²⁾ וכו', דְּאֵין לְתַנְקָם¹³⁾ שְׂלֵא יֵאָקְלוּ בֵּן קָפִי קִיּוֹם הַגּוֹף¹⁴⁾.

9) ואפילו בומנינו שהנשים חלשות יותר מדורות קדמים, דעת הגרי"ש וואזנר (קובץ מכית לוי ח"ג עמ' יז, ושם הע' יב) שאין להקל למעוברת ומינקת בריאה יותר מהמבואר בשו"ע [שרק במרגישה צער וחולשה התירו ומבואר גריהם כסי' ג-ד], ורגיל להורות שתתחיל לצום, ואם אחר כך יהיה צורך לאכול, מותרת לאכול. וכן היה מורה החו"מ (קרא עלי מועד פ"א הערות הגרי"ח קניבסקי אות א) למעוברת או

הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ

ביאורים ומוספים

משנ"ב ס"ק ג

צריך להשלים התענית אחר שאכלו⁽¹⁰⁾ וכו', ואם צריך להתענות יום אחר, עין לקמן סימן תקסח סעיף א ובמשנה פרוכה שם⁽¹¹⁾.

10 ולענין אם יאמר 'עננו בתפילה אחרי שאכל, כתב לקמן (סי' תקסח ס"ק ג) שיכול לאומרו, שכיון שתיקנו חכמים להתענות בו, שייך לומר 'עננו ביום צום התענית הזה' [ובעין דעת השו"ע לקמן (סי' תקסח ס"ק ג) שבארבע צומות אף היחיד אומר בתפלת שהחית 'עננו, ואין לחוש שמא יאחזנו בולמוס ויאכל בהמשך היום ונמצא שקרן בתפילתו, כיון שמי'מ נקרא 'צום התענית הזה' מחמת תקנת חכמים להתענות בו].

אמנם אם אינו מתענה כלל, כתב הביה"ל לקמן (סי' תקסח ס"א ד"ה בין שלא יאמר 'עננו).

11 שם (סי' ח) כתב שמי ששכח ואכל בתענית ציבור חייב להשלים התענית, ואינו צריך לצום ביום אחר אם לא שכחנו לכפרה, ושכן הובא במהרי"ל שצויה לאחד להתענות אחר כך לכפרה. ומי שחלש וקשה עליו להתענות יום אחר לכפרה, כתב הב"ח החיים (באן, ס"ק ז) שיכול לפדותו על ידי תניית איזה דבר לעניים וזו תזויה כפרתו.

אמנם מי שאכל במזיד ביום התענית, כתב הב"ח החיים (שם) שחייב להתענות שני חמישי ושני כדי לתקן את אשר עיוות, ואם הוא הלש וקשה עליו התענית, יתענה תענית אחת ויתן את פדיון שתי התעניות לצדקה לעניים.

סימן תקנ

הבדל שיש בין תשעה באב ליתר צומות

משנ"ב ס"ק א

ואסור לקרין צדקה.

1 ומי ששכח שהוא יום צום והתחיל לאכול או לשתות, כתב לקמן (סי' תקסח ס"ק ח) שחייב להפסיק מיד בשנוכח, משום שעל כל מה שאוכל ושותה עובר איסור, ולא אומרים הואיל וכבר התחיל לאכול איבד את תעניתו ומותר לו להמשיך, ומעיקר הדין אינו חייב להשלים את הצום ביום אחר, אלא שראוי שיקבל זאת על עצמו בתור כפרה על עונו.

ולענין שטיפת הפה בצום, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקנ ס"ק כב וסי' תקסז ס"ק יא).

משנ"ב ס"ק ג

צפרות ומיניקות⁽¹²⁾ וכו', אם לא שפצטערת הרבה⁽¹³⁾. ואם מרפשת הלשה, אין להקמיר בה קללה.

2 ואשה שהיא תוך כ"ד חודש ללידתה אך אינה מניקה את בנה, שלענין דינים מסוימים יש לה דין מינקת [ראה מ"ה ט, א וש"ע יו"ד סי' קפט ס"ד], כתב בשו"ת אור לציון (ה"ג פכ"ה תשובה ז) וכן דעת הגר"ש אלישיב (הלכות ומנהגי בין המצרים פי"ב הע' 12) והגר"צ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רט) שאם אינה מניקה כלל, אף שהיא בתוך כ"ד חודש ללידתה, צריכה להתענות. ובשו"ת אור לציון (שם) הוסיף, שאף אם היא חלשה מעט אין להקל בזה, אכן דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני שם) שאם אין הרגשתה ככל המשימ, יכולה להקל [ובספר הלכות חג בחג (שם) כתב, שאם היא חלשה, יש למקילים אילנות גדולים להיסמך עליהם], וראה ברע"ת תורה שכתב שילדת כל כ"ד חודש ללידתה אף שאינה מניקה, דינה לענין תענית כמינקת ואינה צריכה להתענות.

ואשה המניקה את התינוק חלקית, והתינוק ניזון גם משאר

מאכלים, דעת החו"א (הגר"צ קרליץ בשמו, חוט שני שבת ח"ב עמ' ש"ב) שדינה כמינקת לגבי תעניות. וביאר הגר"צ קרליץ (שם) ברע"ת החו"א, שגדר מניקה לענין זה הוא כל שחלק ניכר מתזונת התינוק הוא חלב אם, ואין צורך שרוב מאכלו יהיה מאמו. וכן כתב בשו"ת אור לציון (שם) שדינה כמינקת. והגר"צ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד שם אות ב) הוסיף, שאף אם מניקה רק פעם אחת ביום יש להקל בשאר תעניות [חוץ מחשעה באב] שאינה צריכה להתענות, כיון שיש לצרף את דעת הסוברים [ראה לעיל] שכל כ"ד חודש ללידתה נחשבת מינקת לענין תענית. דעת הגר"ח קניבסקי (פסקי שמועות פורים עמ' מ"ז), שאם התענית תגרום שיפסק החלב ולא תוכל להמשיך להניק, מותר לה לשתות.

ואשה בתוך שלשים יום ללידתה אף כשאינה מניקה כלל, מבואר דינה בשו"ע (יו"ד סי' רסה ס"ד ובט"ז שם ס"ק ט, וראה שעה"צ לקמן סי' תקנ ס"ק יח) שנחשבת 'יולדת' לענין שלשת הצומות שאינה צריכה לצום אף כשאינה מרגישה חולשה, ואף כשעבר שלשים יום מלידתה, אם עדיין מרגישה חלשה מחמת הלידה ולא נתרפאה מלידתה, כתב המחזיק ברכה (קונטרס אחרון סי' תקנ ס"ד) שדינה ביולדת [אף לגבי תשעה באב].

3 ובומנינו, שיש לנשים בתחילת הריון כל מיני תופעות הגורמות להן צער, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שסתם מעוברת מצטערת היא, ויש להקל להן שלא יתענו אפילו בתוך שלשת החודשים הראשונים להריון.

ובענין תופעות בזמן הריון או הנקה שאין בהן צער או חולשה, וכן אשה המקיימה במהלך הריונה, ראה מה שכתבנו להלן (הע' 10-9), ואם יש להקל בומנינו מחמת שהנשים חלושות יותר, ראה מה שכתבנו להלן (הע' 9).

4 ובל זה במעוברת ומניקות, אך סתם נשים ונערות, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שפשוט שאין לפוטחן מדהתענית, ולא מצונו שיקלו לנשים או לנערות לומר שחלשות הן, דיוק לענין התענית ככל אדם. וכן כתב הגר"ש קמינצקי (קובץ הלכות בין המצרים פ"א היא), וראה מה שהביא בפסקי תשובות (ח"ו עמ' ג), וכן בהלכות שלמה (בין המצרים פי"ג הע' 16 וכן הע' 12), וראה עוד בחוט שני (שבת ח"ד פ"ג).

משנ"ב ס"ק ד

אין להתענות⁽¹⁴⁾ וכו', פטור מלהתענות⁽¹⁵⁾ ואסור לו להקמיר על עצמו⁽¹⁶⁾.

5 ואף אם בתחילת הצום אינה מצטערת אך משערת שכשתצום תצטער, כתב השו"ת חמד (אסיפת דינים מערכת בין המצרים סי' א אות ז) שמותרת לאכול מיד.

6 ולענין שיעור האכילה לחולה בשלשת הצומות, דעת הגר"צ קרליץ (חוט שני שבת ח"ד עמ' רנח) שכיון שהחוב להתענות אינו כולל את החולה, ובלשון השו"ע לקמן (סי' תקנ ס"ה) לענין תשעה באב שבמקום חולי לא גזרו רבנן [ראה בהמשך ההערה בענין תענית שעות, עוד פוסקים שכתבו כן], אינו צריך להקפיד לאכול פחות מכשיעור, ומותר לו לאכול אף יותר מכדי צרכו, ומי'מ לא יתענ באכילתו כדי שיתאבל עם הציבור, וכמו שכתב השו"ע לקמן (שם ס"ה) והמשנ"ב להלן (סי' ה), וראה מה שהבאנו בביה"ל לקמן (סי' תקנ ס"ד ד"ה רבמקום) בשם הרב"ה פוסקים, שאף בתשעה באב אין החולה צריך לאכול פחות מכשיעור. והמטא אפרים (סי' תרב ס"ב) כתב שמי שעל פי הוראת הרפא אינו מתענה, יאכל בצינעא, הביא בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ג) שכן נוהגים, וכתב מקור מהגמרא להנהיג זה.

המשך במילואים עמוד 6

הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ כג באור הגולה

ב דברים הרעים שארעו (ג) בהם: ב [נ] * אף-על-גב דחתיב בקרא 'בהדש הרביעי בתשעה להדש הבקעה העיר'. אין מתענין (ד) בתשעה בו אלא בי"ז בו. מפני שאף-על-פי שבאראשונה הבקעה בתשעה בו, ענין שפשינה הבקעה בי"ז בו. מהני להתענות בי"ז בו, משום דתנפן בית שני המיר לן:

תקנ הבהל שיש בין תשעה באב ליתר צומות, ובו ד' סעיפים:

א *הבהל חזקים להתענות ארבע צומות הללו (א) ואסור לפרץ גדר: הגה (ב) *מיהו, (ג) עברות ומיניקות שמצטרפות הרבה (ד) *אין להתענות (הטות מיימני המניד פ"ה), ואפלו אין מצטרפות אין טהובות להתענות, (ה) אלא שנהגו (ו) להתמיר, ורקא בגי' צומות, אבל בתשעה באב מהבבות להשלים (נדלקמן סימן תקנד ע"פ ה): ב *צומות הללו חוץ מתשעה באב (ג) [נ] (ו) מותרים ברחיקה

א תקפו דבסור חנה
האם ניר ושא
פוסקים ב תרפ"ה
בסור חנה
תענית ושא
פוסקים

שערי תשובה

[*] אף ע"ג דחתיב בו. עין בעט"ו שאין מקלשין לתקנה קדם שבת נחמו בו, ואנו נהגין כביש בסימן חכו וסיקין בלשם האר"י ז"ל לקב"ש במוצאי ט"ב, וענין בשבט"ו ח"ב סימן יא שנתה ונתן לטולמ' מידי קדם, ונקאתיו בשבת שם. ועין לקמן סימן תקמ"א כ"ח בה שכתב לבשר לקבנה בו, וקבריו סימן תקמ"א כ"ח לבשר השביתה המכנה לקבנה בו. וענין בר"מ ע"ש מהר"ל, אחר שכתב ואכל בו בכתב יש לו להתענות בה"ב, וכתב בא"ר דפשוט ד"י בכתב עצמו צריך להשלים אחר שנתה. פסקי הנהגות ל"ו בסמוך לקה"ק קה"קא קראשה וקב"ל הוא צעות הדמים וצ"ל 'ובכפלי בפ"א, הוא ע"ש הנהגות כי לקחה כ"ד ה' פסלים בקל חטאות, ומה"ר מלך בראשונה הוא תקנה, קט"ש ותש"כ [נא] אשמו בראשו, ע"ש: [ג] מותרים, ע"ה"ס. ועין בפמ"א ח"ב סימן מט מ"ש להר"ן קצית הט"ו מאי בריהו דנבי כו' ילפרש חכ"י הוסי' אהא דבקש לעלו, וע"ש שכתב שיל שרבי בצונן רח"ן כו' וא"כ בחיובת חסין אסור, וכו"כ אה"ת"ס שפצ"ל נפש המיר בו, ע"ש. ועין בתש"ב"ן ח"ב סימן י"א באר"ה בזה. וכתב מח"ב בשם זרע"אמת: אינו יכול להתענות בגי' צומות חוץ מטי"ב, אין צורך התיה, ע"ש:

באור הלכה

* הבהל חזקים (כו'), תנינך בת י"ב עינים יום אחד ותנינך בן י"ב שנה יום אחד חזקים להתענות⁽¹⁵⁾ ולא קדם לכן, ואף שלא הביאו שמי שעזרת חזקים⁽¹⁶⁾ [פמ"א בשם א"ר]: * מיהו עברות ומיניקות (כו'), עין לקמן בסימן תרפ"ה בהג"ה לענין תענית אסור, והוא הדין לענין מואב"י עינים אם מצטרפות הרבה, ולענין אפ"ר דחמור יתרה⁽¹⁷⁾, דכיון דבקר רצו קבלו על ישראל להתענות בכל הדי' צומות, תו הנה להו תענית חובה, ולא הסר אלא לענין עברות ומיניקות שנתקלו בהן לכתחלה, ובכתובות בגמרא דלא הוה אלא לענין תשעה באב שמתענות ומשלימות בו. אע"ג דקובץ ששל הנקבים כתב: כקדשה שנאמרה בקטב' אר"ש של הגאון מהר"ו עמריה ז"ל וסגל בהנה אף בשאר תעניות, והכל לפי ראות עינים, עד כאן לשונו: * אין להתענות. עין באל"ה בהך בשם מ"ר ש"ק אר"ו אסור, וסילה סקא דלקמן סימן תרפ"ה. והענין בבאור הנ"ל שם נראה דאין נראה משם לענינו, וגם לא מעאמי לעתענה לשום אחרון שבענין דבני האלה נכה כו':

באר היטב

לעזר הלבבות לתשובה, ופס"ס: (ג) בט'. ולא רצו לגזר גם בט' בו, דאין מטרדין על הצבור יותר מדי, רמב"ן. וכתב המ"א: וא"כ בעל-נפש יתענה גם בט', מיהו בירושלמי איתא שבראשונה היה ג"כ בי"ז אלא מפני הצרות טעו בתשובה:

(ה) להתמיר. כתב מ"ע סימן ק"א: קטנים מאכילין אותם לחם ומים להתאכל עם הצבור, עכ"ל. וכתב המ"א: ונ"ל ורקא קטן שיש לו דעת להתאכל: (ג) מותרים. ובעל-נפש וזמיר בקלם כמו בט"ב חוץ מהליצת מקל שלא יתא כחוקא ואשלוה"א, של"ה. מ"ע גליל טבילה לא יפרש

בריהו דנבי כו' ילפרש חכ"י הוסי' אהא דבקש לעלו, וע"ש שכתב שיל שרבי בצונן רח"ן כו' וא"כ בחיובת חסין אסור, וכו"כ אה"ת"ס שפצ"ל נפש המיר בו, ע"ש. ועין בתש"ב"ן ח"ב סימן י"א באר"ה בזה. וכתב מח"ב בשם זרע"אמת: אינו יכול להתענות בגי' צומות חוץ מטי"ב, אין צורך התיה, ע"ש:

משנה ברורה

לראש לאחר התרפן על הפליטה הנשארה, ונקמה גתלת ישראל הנשארה, פי על-ידי שנהרג גלו בלם ונהרגו מהם האלפים. וצ"ע בכתב, שבו סמך מלך ככל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים וקבוצה במצור ובמצוק, ומנה נמשך התרפן: (ג) בהם. מי ששעה ואכל בהם, (ד) מקל מקום צריך להשלים התענית אחר שאכל, דמי שאכל שום יתור יאכל שום? ואם צריך להתענות יום אחד, עין לקמן סימן תקס"ה ע"פ א ובמשנה ברורה שם: ב (ד) בט'. ולא רצו לגזר גם בט', (כ) דאין מטרדין על הצבור יותר מדי:

א (א) ואסור לפרץ גדר. רוצה לומר: אף-על-גב דמסקינן בגמרא דבזמן דאין מצוי גזרות עובדי-כווכים על ישראל מלוו הדבר ברצון ישראל, דהינו אם רצו רב ישראל והסכימו שלא להתענות בהם צומות קדשות כגון, קתבו הפוקקים דעקשו כבר רצו וקבלו עליהן לל ישראל דור ואסור לפרץ גדר: (ב) מיהו כו', הששעה שרצו וקבלו עליהן להתענות (ה) הקלו לכתחלה עליהן: (ג) עברות ומיניקות (כו'), ומסתברא דעברת מקרי משעה שהפר הנדר, דנדקמא לו לענין וסתות, ומפל מקום אפ"ר דאפלו לאחר ארבעים יום ליצירת הנדר נמי הנה לה בכלל מעברת לענין זה אם מרשע צעור, אבל בקצור פה"ה נראה דהוא לה ככל הנשים לכל דבר, אם לא שמצטרפת הרבה, ואם מרשע חלשה, (כ) אין להתמיר בה קל"ה [מדר וקציעה, ע"י"ש]: (ד) אין להתענות⁽¹⁸⁾. וכל-שכן אם הוא חולה שאין בו סכנה, בודאי פטור מלהתענות⁽¹⁹⁾ (ג) ואסור לו להתמיר על עצמו: (ה) אלא שנהגו להתמיר, ואם הם חלשות, נראה דאין להם להתמיר⁽²⁰⁾, (ד) ומקל מקום אף הצריך לאכל לא יתענג עצמו בכשר ויין, רק כפי מה שצריך⁽²¹⁾. וכן הקטנים שיש להם דעת להתאכל, אף-על-גב שאין מחזיקין להנכם (ה) אפלו בן י"ב שנה⁽²²⁾ ואפלו בתענית שעות, מקל מקום ראוי לתנכס⁽²³⁾ שלא יאכלו (ו) רק בדי קיום הנהגה⁽²⁴⁾ להם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התינוק, כדי שיתאכלו עם הצבור: ב (ו) מותרים ברחיקה וכו', דכשעה שרצו וקבלו עליהם לצום בכל הארבע תעניות הנ"ל (ו) לא קבלו עליהם שיהיו בחקר תענית-צבור בתשעה באב⁽²⁵⁾, לפי שאין רב הצבור יכולין לעמוד בה. (מ) ובעל-נפש וזמיר (ט) בכללן כמו בתשעה באב, אלא שאם חל ליל טבילה יקום עונותיו, וגם בניצילת הסנדל לא יתמיר משום חוקא ואשלוה"א, (י) וכן אם חל עשנה בכתב בערב-שבת אין להתמיר ברחיקה

שער העיון

(ד) אליה זוטא: (ה) רמב"ן. ועין בגמרא בהם מה שכתב לענין בעל-נפש. ועין פתחי-תשובה שפסקה עליו: (ה) פוסקים: (ג) פי בראשית ימי עבודה השבר חלוש ביותר וענוי או סוגר קל מפיטור בודאי ויטמן גם המעברת, לפיכך העקל נשבר בלי ספק [שם בנר"ק]: (ד) חז"א"ס, וכן לענין עברות ומיניקות שפצטרפות הרבה פס"ן אסורות להתענות⁽¹⁸⁾ [שם]: (ד) אחרונים: (ה) חז"א"ס: (ו) מנגן-ארבהם וחי"א"ס: (ז) פוסקים: (ח) אחרונים. ועין בעשרת-תקנים שכתב דעקשו אין נוהגין לרחץ בגי' צומות, וכתב פירוש-טורים דהינו בחסין, אבל בצונן יש לומר דשרי כ"י צומות, והוא הדין פניו דיו ונדלו בחסין יש לומר דשרי: (ט) דהאידנא מצוי גזרות מן עובדי-גלולים, ואס"ן חל עצם החייב על הני' צומות כמו על תשעה באב לפי דברי הרמב"ן, וגם הנ"ל בבאורו מספיק לדברי הרמב"ן. ועין באל"ה בהך בשם הש"ה דבעל-נפש צריך להפסיק גם מבעוד יום: (י) בי"ח אלהי רבה:

